

REPERTOÁROVÁ PŘÍLOHA AMATÉRSKÉ SCÉNY

DIVADELNÍ HRY PRO DĚTI

Repertoárové přílohy prvních dvou čísel letošní Amatérské scény byly věnovány divadelním hrám pro děti. Nejinak tomu je i v tomto čísle. K vaší pozornosti zde nabízíme hru **Markéty Ketnerové a Martina Koláře MODREJ DRAHOKAMEN anóbrž Zelená Gizela a mrkvajzníci**. Poprvé byla uvedena na amatérské scéně v Divadle De Facto Mimo v Jihlavě v režii autorů a Martina Kacafírka 13. října 2002. Všichni si v ní také zahráli. V březnu 2003 byla inscenace jihlavských oceněna na přehlídce Karlínská tříska v Praze a odtud vedla její úspěšná cesta přes celostátní přehlídku amatérského činoherního divadla POPELKA Rakovník 2003 až na Jiráskův Hronov 2004. Zde sklízela inscenace hry zasloužené ovace.

Je tomu právě rok, co jsme v AS č. 3/2004 na tomto místě otiskli text hry Martina Koláře HUKOT 4 a spolu s ním i poměrně obsáhlou informaci o autorovi. Mimo jiné v ní bylo uvedeno, že za své zatím nejdokonalejší dílo považuje svého syna Adama. Dnes by připojil jistě i další, a sice dceru Martinu. Takže po předchozí informaci již jen stručně. **Martin Kolář** narozen 1972, absolvent Střední průmyslové školy v Jihlavě (1992) a divadelní fakulty JAMU v Brně (1998), kde studoval rozhlasovou a televizní dramaturgii a scénaristiku pod vedením profesora Antonína Přídala. **Markéta Ketnerová** je jeho spolužačka z JAMU a také kolegyně z Divadla De Facto Mimo v Jihlavě. Pracovala jako novinářka, v současnosti se věnuje pedagogické činnosti na jedné ze ZŠ v Jihlavě a úplně nejčerstvěji pomýšlí na založení rodiny.

Kontakt na autory lze získat v redakci Amatérské scény v NIPOS-ARTAMA u dr. Milana Strotzera – tel. 221 507 956-7, e-mail: mistr@nipos-mk.cz.

Milan Strotzer

DRAMATURGICKÝ PENDANT KE HŘE MARKÉTY KETNEROVÉ A MARTINA KOLÁŘE MODREJ DRAHOKAMEN anóbrž ZELENA GIZELA A MRKVAJZNÍCI

Pohádka, kterou právě začínáte číst, má dvě přednosti. Je ryze autorským dílem zevnitř souboru **De Facto Mimo Jihlava**, a přesto je snadno uchopitelná i jiným divadlem. Dále platí, že nezanedbatelnou a veledůležitou součástí příběhu Mrkvajzníků jsou scénické poznámky, které přinášejí a ozřejmují důležitá dějová fakta.

Scénografické řešení sice není zapsáno přímo, ale text se k němu nepřímou odvolává. A i když pro poetiku svého ansámblu nalezne odpovídající řešení, nebude od věci, požádat jihlavské uskupení o poskytnutí jejich výtvarného řešení. Soudím totiž, že pro informaci a nastartování uvažování by bylo vhodné znát výchozí model, v němž byl text realizován, nebo dokonce pro daný prostor napsán. Ne abyste ho okopírovali, ale třeba z něho cosi použijete pro vlastní vizi. Každopádně faktem je, že pokud Mrkvajzníci Jarda & Jarda nebudou mít skrze hlavu tunel s mrkví, nejspíše se cosi ztratí: nejen esteticky, ale i významově. Zároveň platí, že pro scénografickou informaci vám bude stačit i pár fotografií.

Nehodlám **Modrej drahokamen** nijak žánrově škatulkovat, ale považuji za nutné upozornit na dva aspekty. Za prvé platí, že svým provedením odkazuje k tradici lidového vyprávění (orální narrative), neboť v textu není de facto dána role stálého vypravěče(ů), ale herec-vypravěč se snadno ze 3. osoby mění v herce-postavu, tedy v 1. osobu. Epický princip se na hraně slova mění v dramatický, odstup se prolomí do jednání, a to vše bez jakýchkoli ornamentů a krkolomností. Lze tedy říci, že text využívá archetypů vnímání událostí i bytí, které máme v sobě všichni zakódovány: např. vyprávění před usnutím, kolem ohně etc. To však zároveň předpokládá i jistou lehkost a samozřejmost při inscenování. Situace pracují s konflikty, krizemi, katastrofami, peripetiemi i s katarzí. Mají sice báchorečné (tj. oslabené) motivace, ale jejich zásadní devízou je řádná dávka humoru. Ten nijak závažné emoce a fakta nezlehčuje, naopak umožňuje dětem prožít rozhodnutí hrdiny způsobem, kterému rozumí, a se kterým se mohou identifikovat. Tím chci říci, že děti samy v sobě nemusí do hloubky řešit, jestli by to dokázaly tak jako hrdina, a že se tudíž nemusí cítit pokořeny, pokud by k tomu nenašly odvahu. Tím pádem též nemusí samy pro sebe a pro okolí hrdinské skutky zlehčovat a komentovat, aby vyklouzly z neřešitelné situace existenciální. Jestli vám to zní nepatřičně, tak se, prosím, rozvzpomeňte na dětství, na kamarády, kino, knihy et cetera, a pánové navíc nechte ještě připočtou dívčí populaci, jako nejdůležitější kritérium jejich jednání. Příkladem za všechny budiž situace, během níž se Velký Jarda dostane k tomu, že Malého Jardu půjde do světa hledat. Nejde o kamarádství, přátelství, povinnost, lásku, nejde ani o strach o přítele a strach o sebe (jasněji: nejde o žádný z těchto postojů samostatně), ale o propojení všech těchto komponentů, které hrdinu zcela nenásilně, ale nezbytně, přivedou k rozhodnutí, že jít musí. Skutečnost, že jde hledat přítele, není najednou nijak rekovně bombastická, ale zato životně důležitá potřeba, kterou nelze obejít, neboť jinak by byl Velký Jarda po celý život jen polovičním člověkem. Situace vedoucí k odchodu je nejvýraznější a nejpojmenovatelnější, ale podobný princip vládne celému textu. Třeba jak Jardové (už sama tato jména hrdinů přece cosi evokují, na cosi poukazují) přes hravost dospívají k poznání, které se k divákům dostane přes vtip, tedy bez jakéhokoli ukazováčku či přímého označení. Jsou to Mrkvajzníci při hledání hub, kteří se vždy srazí hlavami, aby pak jednou uprostřed hravosti a boulí nastal okamžik, že si uvědomí sami sebe a včas se zarazí. Že se tak stane v okamžiku dramatického nálezu drahokamene, je už záležitostí autorské dovednosti divadelně myslet. Možná se vám to zdá jasné a samozřejmé, ale pokud by vás kdo donutil přečíst hodnou šňůru textů pohádek, dospěli byste ke zjištění, že princip reflektující dětský pohled na svět a beroucí dětského diváka jako partnera, se všemi jeho přednostmi i omezeními, je výjimkou, a ne pravidlem. Nakonec, kdo

pamatuje HUKOT 4 od téže jihlavské formace, ví, že to do značné míry platí i pro partnerský vztah s divákem dospělým.

Druhý aspekt se vztahuje k formě. Pokud se vám při prvním čtení textu bude zdát, že autoři používají a vedle sebe řadí dílky někdy zdánlivě nepatřičné, že podle potřeby berou to či ono, nebudete daleko od pravdy. Ale! (jako vždy přináší u dobré věci odporovací spojka ALE klad, a ne zápor), byť text je namixovaný z dílků, není světem rozbitým, ale světem integrujícím. Jestliže je dnes na vzestupu trend *cross-over* neboli kříženec, trend projevující se nejen v umění (sic!), pak Mrkvajzníci jsou jeho výtečným a smysluplným reprezentantem, spontánně slučujícím vše potřebné. Jistým příkladem budiž i hudební složka. Mrzí mne, že ona sama je, co se textu týče, až příliš minimalistická, že by se mohla asociačně rozmáchnout, i když autoři nejspíše počítají se vstupy diváka. Avšak tvořivost percipienta je omezená, ať už se nudí, nebo v tomto případě výsostně baví - proto si budete muset sloky dotvořit sami. Píši to proto, abych upozornil opět na zdánlivou samozřejmost, a to, jak jsou vstupy hudebníků autory předznamenány: The Duo, sebekritické duo, muzikanti, inspirací přebujelá dvojka... Prostě tyto názvy cosi naznačují k principu hudební produkce samé, ale můžete z toho i odvodit (to ještě neznamena souhlasit či přijmout) záležitosti směrem k příběhu.

Dalším prvkem příběhu - patřícím zároveň do strukturní stavby textu -, který zvyšuje požitek z představení, je princip stále se v dějinách divadla opakující, a to, zveřejnění scénické mašinérie, obnažení iluze dění, se kterým představení významově pracuje. Za časů romantismu v tomto směru dominoval J.L. Tieck, který např. hrál celou pohádku ze zadu, z rubu kulis, a současná doba má třeba slavný text Bez roucha. Kolář a Ketnerová nejdou tak daleko, ale přesto tento princip z textu jasně prosakuje ve scénických poznámkách k jednání a ke scénografii, a lze jej samozřejmě odvodit i z replik. Zároveň je vhodně doplněn úplnou jevištní barokní iluzí, čímž myslím zvětšující a zmenšující se postavy podle toho, zda od horizontu směřují k forbině, nebo naopak. Dále jde o způsob překonávání překážek v cestě, nemluvě ani o Žoužalovi, který, když se vynoří zpod země, musí napřed vyzvracet hrst hlíny, aby vůbec mohl mluvit. Mimochodem, to je pro mnohé diváky zajímavé, neboť nejednoho bez ohledu na věk trápí, kam krtci nebo žížaly dávají zeminu, když tunelují.

Dalším principem divadelnosti je zpředmětnění, zhmotnění metafory, kterou po *commedii dell'arte* proslavilo camické divadlo. Zde je důstojným reprezentantem např. prostor pro drahokamen, vymezený nejprve cedulkou POTOM, která i s ním zmizí, aby se objevila v pravý čas změněná na TEĎ. Ještě silnější jsou situace s pěti palačinkami, které si má Velký Jarda sbalit a mazat. Ten však místo cesty, ze které má obavy, palačinky skutečně maže od marmelády

po kečup, potom je sype a balí (ovšem ne do torny, nýbrž k jídlu), jen aby se na cestu vydat nemusel. Je to též Gizela točící Malým Jardou, ale i situace s Ozvěnou a nečekané rozuzlení celého únosu, kdy souboj je změna na z *ručky do ručky*, a kromě jiných i závěr s princeznami, ústící do nečekané katarze, která přes píseň a vstup herců do hlediště zasahuje celý divadelní prostor. Zpředmětněná metafora není autory používána formálně, ale je součástí jednání postav a poetiky vyprávění příběhu. Je prvkem výpovědi i principem komunikace, kdy se velké věci neřeší ranou sukovicí, ale šimrajícím pavím pérem, které uvolňuje smích. Důkazem budiž, že divák při sledování sám sebe občas nasměruje na nějakou kolej, a když mu divadlo nečekaně přehodí výhybku, nijak se nezlobí, naopak se raduje z okamžiků překvapení.

Bývá dobrým zvykem a současně povinností v těchto pendantech upozornit na textové serpentiny, retardéry, nezpevněný povrch atd. V případě **Modrého drahokamenu** se však jedná o slušnou dálnici (ne D1 a podobné), na níž můžete bez problému svištět 240 za hodinu. Má též mnohé zastávky s panoramatickým výhledem do krajiny, výborné kafetérie a čisté klozety. Není tedy celkem nač upozornit, snad jen na neřešený, a tedy zbytečný vtip (slovní asi?), kdy Žoužala varuje Jardu, aby si dal *pozor na skvrnitý velryby*, ale on nijak toto varování nebere na vědomí, a když velrybu uvidí, hned se s ní skamarádí, neb mají společného nepřítele. Dále platí, co bylo na počátku řečeno o scénických poznámkách. Dobře si je **přečtěte** a určete jejich časoprostorovou i dějovou hodnotu ve vašem výkladu! To platí obecně o všech, nejen o Modrém lese nebo mučení Malého Jardy. V tuto chvíli mně též napadá, že byste se možná měli v prvé řadě důsledně zabývat úvodem, který je (kromě písně) složen jen z dějových faktů. Zabývat myšlenkově a posléze tvarově, neboť zde - dokonce bez ohledu na to, co je dáno autory - máte šanci předvést a nastolit váš princip vyprávění a postoj k tomu, co vyprávět budete, tedy vaši divadelní poetiku a klíč. Jistě, autoři mají *entrée* bohatě popsáno, ale vy byste si z jejich materie měli vystříhnout vlastní model karoserie a šasi.

Poslední poznámka se týká další možné inspirace, která vám v inscenování může připomoci. Sežeňte si knihu **Velké putování Vlase a Brady** od našeho nejlepšího současného výtvarníka **Františka Skály jr.**, kterou vydalo nakladatelství Albatros roku 1989. Při četbě vstoupíte do světa podobné poetiky umocněné výtvarným tvaroslovím. Nejde o to, že se zde také vyskytuje modrý drahokamen, ale o princip, jakým je pohádka vyprávěna, pardon, kreslena. Kdyby nic jiného, stojí za to si ji přečíst, neboť princip paradoxu a kontrapunktu a zveřejňované doslovnosti souzní s jihlavským uskupením **Kolář & Ketnerová & De Facto Mimo!**

Vladimír Zajíc

Divadlo De Facto Mimo Jihlava / Markéta Ketnerová a Martin Kolář: Modrej drahokamen anóbrž Zelená Gizela a mrkvajzníci. Foto z představení na Jiráskově Hronově 2004: Ivo Mičkal.

Divadlo De Facto Mimo Jihlava svůj Modrej drahokamen původně nastudovalo s pěticí herců. Na Jiráskově Hronově 2004 ho zvládlo sehrát výborně i ve čtveřici. Foto: Ivo Mičkal.

MARKÉTA KETNEROVÁ

MARTIN KOLÁŘ

MODREJ DRAHOKAMEN

ANÓBRŽ

ZELENÁ GIZELA A MRKVAJZNÍCI

Pohádka pro nejmenší a pro největší,
ale můžou přijít i ti prostřední.

OSOBY:

Velkej Jarda

Malej Jarda

Zelená Gizela

Žoužala

Vypravěč – Skřítek

Vypravěč - Šmidla

ÚVOD

Představitelé Velkého Jardy a Malého Jardy vejdou na scénu a hrají zády k publiku. Když si všimnou diváků, krátce zakomikují a otočí se k nim čelem. Představitelky Zelené Gizely a Žoužaly vejdou s praporce, kterýmiž divoce pohybují, aby divákům vytřely zrak. Hned za nimi jde nějaký ten Skřítek jako opovědník s troubou a svolávací litanií na rtech. Praporečnice divoce šermují svými nástroji – herci za nimi se musí sehnout, aniž by přerušili hraní a svolávání. Představitel Velkého Jardy a Skřítko briskně a za letmého komikování postaví scénu (paravan). Všichni choreograficky efektně tlumočí divákům titul hry. Předstoupí poněkud sebekritičtí hudebníci (představitelé Velkého a Malého Jardy) a zapějí úvodní sloku, načež se rozhodnou dále v tomto úvodu nepokračovat.

ÚVODNÍ SLOKA

Začíná pohádka,
krátká jak půl párátka.

MRKVJAJZNÍCI

VYPRAVĚČ

Žili, byli, rostli, v noci spali a ráno vstávali dva mrkvajzníci.

Povídám DVA mrkvajzníci.

Objeví se Malej Jarda – chrápe na polštářku.

Objeví se Velkej Jarda. Také chrápe na polštářku.

U Malého Jardy se objeví budík a divoce zvoní. Mrkvajzníci se prudce vztyčí, Malej Jarda budík zaklapne a oba opět upadnou do blaženého spánku.

Budík se objeví u Velkého Jardy a zvoní. Mrkvajzníci se probudí, Velkej Jarda zaklapne budík a oba opět upadnou do spánku.

Budík se objeví uprostřed a zvoní jako blázen. Mrkvajzníci se probudí a chystají se lynčovat budík. Ten prchá. Malej Jarda ho zažene do kouta, kde již čeká nadběhnuvší mu Velkej Jarda a jemně jej knockautuje bříškem ukazováčku.

VYPRAVĚČ

Jmenovali se Jarda a Jarda a aby se to nepletlo, jeden byl Velkej Jarda a druhý byl Malej Jarda. Oba byli sice skoro stejně velicí, takže se to stejně pletlo, ale když Malej Jarda zavolal Jardo...

MALEJ JARDA

Jardo!

VYPRAVĚČ

Tak Velkej Jarda hned věděl, že ho někdo volá, protože víc Jardu široko daleko v okolí nebylo.

MALEJ JARDA

Jardo! Jardo!!!

VELKEJ JARDA

To jako já?

VYPRAVĚČ

Malej Jarda byl chytřejší a Velkej Jarda byl... silnější. Ovšem, ještě než se dostaneme k tomu, jak to bylo s modrým drahokamenem a Zelenou Gizelou jako zelí kyselou, musíme si říct, co to vlastně ti mrkvajzníci jsou. Mrkvajzník je zvláštní vzácný druh trpajzlíka. Trpajzlíky, jak známo, dělíme na plavajzníky, šuplajzníky, šmatlajzníky, plivajzníky a mrkvajzníky. Zde vidíte dva typické mrkvajzníky. Zde má mrkvajzník nosák neboli rypec. Vypravěč velmi efektně ukazuje jednotlivé části mrkvajzníků lupou, aby je divákům přiblížil.

Dále vidíte první čubrnidlo a druhé čubrnidlo anóbrž zra-ky. (Naddimenzované oko v lupě.) Nahoře na hlavě mají pravý mrkvajz a levý mrkvajz. Dalo by se říci, že mrkvajzníci jsou ohromě líní.

Mrkvajzníci se válejí, objeví houbu – srazí se nad ní, houba zmizí. Vrhnu se na míč – srazí se nad ním, míč zmizí. Nemají nic na práci, a tak se celý den jenom válejí, chodí na houby nebo se honí za mičudou. A tak taky začíná příběh o Zelené Gizele. Všechno to začalo nálezem modrého drahokamenu.

Mrkvajzníci objeví cosi pod úrovní scény a strašně to obdivují.

The Duo Velkého a Malého Jardy opět předstoupí a spustí:

DRAHOKAMEN

Není lehký najít krám,
kde je k mání drahokam.

DRAHOKAMEN

Jarda podá lopatku a společně to „něco“ vyhrábnou. Je to modrej drahokamen. Mrkvajzníci se na něj vrhnou, pak se zarazí, takže se nesrazí, pouze se překvapením jaksi připozarazí.

MALEJ JARDA

Co to je?

VELKEJ JARDA

Já nevím!

(V rychlém sledu)

MALEJ JARDA

Nevoní to!

VELKEJ JARDA

Nesmrdí to.

MALEJ JARDA

Nestudí to.

VELKEJ JARDA

Nehřeje to.

MALEJ JARDA

Nemluví to!

VELKEJ JARDA

Nekouše to???

MALEJ JARDA

K jídlu to rozhodně není!

VELKEJ JARDA

To je škoda, protože já mám hlad.

MALEJ JARDA

Jardo, myslím, že jsme našli drahokamen! A mám taky hlad.

VELKEJ JARDA

A co s ním budeme dělat?

MALEJ JARDA

Schováme ho na potom.

Schovají ho na cedulku POTOM, která s cvakáním vyjede a s cvakáním zajede.

VELKEJ JARDA

A co budeme dělat teď?

MALEJ JARDA

Teď si uděláme palačinky.

VELKEJ JARDA

Moc dobrej nápad, Jardo!

Mrkvajzníci nadšeně zmizí za scénou, odkud po celou píseň vylétávají smažené palačinky.

Před scénu vystoupí sebekritické duo hudebníků a krátce zanotuje, aby ani tento pokus neshledalo vhodným cizího ucha.

PALAČINKY

Kdo jí denně palačinky,
snadno potom zvedne činky.

VYPRAVĚČ

Mrkvajzníci se nacpali palačinkama, zalezli pod peřinu a okamžitě usnuli. Jenže v noci se stalo něco příšerného!!! Daleko za Ledovou horou, Modrým lesem a Žlutým mořem žila Gizela. Nikdy z ní nikdo neviděl víc než kousek, a to tenhle, tenhle nebo tenhle. Byla to potvora obludná a úplně zelená.

Jardové si zalezou pod peřinu a okamžitě usnou.

Horůrek na housle.

Objeví se postupně hřbet, ocas a ruka, která nahmatá, popadne a odnese Jardu.

Zazvoní budík a zvoní a zvoní. Velkej Jarda se probudí a zjistí, že malej Jarda je fuč...

ŽOUŽALA

Velkej Jarda hledá malýho. Obrací peřiny, hledá před scénou, ptá se dětí, jestli neviděly malého Jardu, vyběhne i úplně ven z divadla, ale Jarda nikde.

VELKEJ JARDA

Jardo! Jardo!!! Kde jsi!?! Jarda tady není! Kde jen může být! Venku! Nebyl tady Jarda? Že by byl venku? Venku taky není!

Velkej Jarda zmateně pobíhá a hledá, až najde kus papíru (jeden prapor) se vzkazem, který přečte.

Tady něco je! „Vyměním toho mrkvajzáka za Modří drahokamen. Gyzela.“ *(afektovaně)* Hrůza! *(normálně)* Hrůza! Já tomu vůbec nerozumím. Co se to děje a kde je Jarda? A kdo je ta Gyzela? Co mám dělat?!?

A Velkej Jarda si sedne a rozeštká se velice usilovně.

Najednou se začne otrásat zem, ozve se chrastivě burácivý zvuk, celá scéna tím brumem zavibruje, objeví se Žoužala a vyzvrací hrst hlíny. Ačkoli vypadá odpudivě a odpudivě se i chová, je to kladná postava. Děti to buď pochopí, nebo začnou brečet.

ŽOUŽALA

Kdo tady co vypouští? Teče mi to dolů do chodby!

VELKEJ JARDA

To jsem já, Jarda. Velkej Jarda! Já tady brečím.

ŽOUŽALA

Žoužala, těší mě. Co se děje, že brečíš. Já mám dole vody jak v metru.

VELKEJ JARDA

Stalo se něco strašného, a já nevím co. Pomůžete mi, pane Žížalo?

ŽOUŽALA

Žoužala... To mi ale napřed musíš říct, co se ti stalo.

VELKEJ JARDA

Hráli jsme si s mičudou, našli jsme drahokamen, snědli jsme palačinky, našli jsme modrej drahokamen, spali jsme a Jarda je pryč. Ztratil se mi malej Jardááá!

ŽOUŽALA

(Uvidí Gizelin vzkaz.)

Hned je všechno jasný. A hele! „Vyměním toho mrkvajzáka za Modří drahokamen. Gyzela.“ Hm, tak to je špatný. Tvýho kamaráda Jardu unesla strašlivá Gizela jako zelí kyselá.

VELKEJ JARDA

Já taky zelí nerad.

Po slově zelí zachrchlá a vyplivne hrst hlíny.

ŽOUŽALA

O to tady nejde. Strašlivá Gizela žere malý děti, malý medvídky, želatinový medvídky, mrkvajzníky a brambory.

VELKEJ JARDA

Hrůza!

Velkej Jarda omdlí a zůstane viset na paravanu.

ŽOUŽALA

Prober se! Tak mám takovej matnej dojem, že ta Gizela chtěla ukrást spíš ten váš modrej drahokamen. Musíš Jardu za ten kamen vyměnit. Kde ho vůbec máš?

VELKEJ JARDA

Schovali jsme si ho na potom.

S cvakáním se objeví drahokamen na ceduli TEĎ.

ŽOUŽALA

Výborně. Musíš si pospíšit, nebo bude s Jardou zle. Musíš přelýzt Ledovou horu, projít Modrej les a přeplavat Žlutý moře, uprostřed kterýho má Gizela svoji Gizelod', na který drží toho tvýho Jardu. A bacha na velryby! Hlavně na ty skvrnitý! Vydej se na cestu! Já musím hloubit.

Žoužala zaleze pod zem. Opět se všechno otrásá a poměrně brutálně vibruje.

Vypuzení vibracemi zjeví se Los Muzikos a opět zkouší nasadit na zásadní píseň:

ŽOUŽAL

Hlínu sem a zase zpátky
plive Žoužal na hromádky.

VYPRAVĚČ

No, to je mi nadělení. Přelýzt Ledovou horu! Určitě tam budou skály a bude to klouzat. Projít Modrý les, ve kterém jsou určitě strašně škodolibé stromy? Přeplavat

Žluté moře, ve kterým žije velryba... Co když Jardu sežere? No, on stejně neumí plavat! A ještě se setkat s tou Gizelou, která žere mrkvajzníky jako je Jarda! *(Vytáhne drahokamen z kapsy a prohlíží si ho.)* A to všechno kvůli nějakému drahokamenu? To je na jednoho mrkvajzníka až dost! *(Vrací se za scénou.)*

VELKEJ JARDA

Asi nikam nepůjdu. Třeba se Jarda vrátí, zatímco si trochu zdřímnu.

Zaleze do postele a přikryje se peřinou. Po chvíli je slyšet jeho pravidelné oddechování. Velkej Jarda usnul.

Objeví se dva Vypravěči, kteří nad velkým Jardou kroutí hlavou... Jeden hraje ukolébavku na housle, protože to je Šmidla.

VYPRAVĚČI

On si tady klidně spí!!! Takhle to přece nejde! Co když mezitím Gizela Malýho Jardu sežere s bramborem a oblohou ze želatinovejch medvídků? Musíme Velkýho Jardu probudit. Na tři, jo? Tři, čtyři: Jardo! Děti, musíte mi pomoci. Ještě jednou a všichni. Tři, čtyři: JARDÓÓÓ!!!
Šmidla zahraje HÓ – ŘÍ!

VELKEJ JARDA

Co se děje? To jako já?

VYPRAVĚČ

Nespi, Jardo! Musíš zachránit Malýho Jardu.

VELKEJ JARDA

Já vím. Já jsem se na to musel vyspat. Nenechám Jardu samotného ve spárech té strašlivé Gizely! Ale strašně se bojím.

Roztře se, ale Šmidla ho ustálí.

VYPRAVĚČ

Zatím není čeho. Sbal si pět palačinek a mazej.

VELKEJ JARDA

Tak já mažu. A marmeládou! A čekuládou! A máslem! A česnekem! A hořčicí! A kečupem! A pribiňákem!

Za scénou se objevují palačinky.

VYPRAVĚČ

Říkal jsem pět. Vem si je a sypej.

VELKEJ JARDA

Jasně! Ještě posypat! A cukrem! A kakaem! A strouhankou! A tvarohem! A mákem!

Za scénou se objevují palačinky.

VELKEJ JARDA

Jasně! Ještě posypat! A cukrem! A kakaem! A strouhankou! A tvarohem! A mákem!

Předstoupí hudebníci a spustí:

LEDOVÁ HORA

Všude samé ledu masy,
kdypak najdu Jardu asi.

LEDOVÁ HORA

Velkej Jarda jde, vesele si hvízdá nebo si něco prozpěvuje a občas si povyskočí. Takto dvakrát obejde scénu, po třetí se před výskokem zarazí.

VELKEJ JARDA

Uf! Jdu už dvacet vteřin a Ledová hora pořád nikde. Objeví se otáčivá Ledová hora s výklopným ledovcem a Velkej Jarda ji po několika marných pokusech a jednom odstředivém odletu překoná.

MUČENÍ TOČENÍ 1

Připraví se kapela a spustí ve svém oblíbeném rytmu:

GIZELA

Kampak jenom zmizela
s Malým Jardou Gizela.

VYPRAVĚČ

A zatímco Velkej Jarda sáňkoval po Ledové hoře, strašlivá Gizela mučila na své Gizelodi ubohýho Malýho Jardu, aby jí prozradil, kam schovali ten modrej drahokamen.

Giganticky se objeví Gizela a nakloní se nad Malýho Jardu, který má roubík a visí hlavou dolů. Pokouší se z něj dostat nějaké informace.

GIZELA

Mluv, polozelenino, kde je modrej drahokamen?

MALEJ JARDA

Hmhmhmhm!

GIZELA

Tak tě budu krutě mučit!!!

MALEJ JARDA

Hmhmhmhm!

GIZELA

Co říkáš? Ahá, ty máš vlastně roubík.

Gizela vyndá Malému Jardovi roubík.

GIZELA

Tak mluv, kde je modrý drahokamen?

MALEJ JARDA

Neřeknu!

GIZELA

A cos říkal před chvilkou?

MALEJ JARDA

Abys mi sundala roubík, potvoro zelená, smradlavá...

Gizela zuří a nandá Malému Jardovi zpátky roubík. Pak si čichne k podpaží jestli opravdu smrdí.

Hmhmhmhm!

GIZELA

Jak myslíš. Sám sis o to řekl. Budu tě mučit.

MALEJ JARDA

Hmhmhmhm!

GIZELA

Řekni, kde je drahokamen, nebo s tebou zatočím! Já s tebou zatočím.

Gizela popadne Malýho Jardu za špagát a zatočí s ním. Jarda ječí.

MALEJ JARDA

Hmhmhmhmhm!!!

MODRÝ LES

VYPRAVĚČ

Velkej Jarda mezitím hledá Modrý les. Už našel les růžový i černožlutě pruhovaný, ale Modrý les pořád nikde. *Jarda znuděně mívá zmíněné lesy.*

Muzikanti již spěchají s melodickou podporou:

MODRÝ LES

Modrý les, modrý les,
najdeme ho ještě dnes.

Běží zachránit Malýho Jardu. Po dvou kolech mine strom. Pak ho mine podruhé. Pak mine dva stromy. Pak stromy minou jeho. Pak ho míjejí jeden za druhým. Pak ho mine les. Jarda zabrzdí, les taky zabrzdí. Jarda konečně našel Modrý les. A nemůže z něho ven.

VELKÝ JARDA

Pomóc! Nemůžu ven! Je tady někdo?

OZVĚNA

Někdo! Někdo!

VELKÝ JARDA

Haló? Kde jste? Já jsem tady!

OZVĚNA

Tady! Tady!

VELKÝ JARDA

Kde tady? Já nikoho nevidím.

OZVĚNA

Vidím. Vidím.

VELKÝ JARDA

Vy mě vidíte? Já vás nevidím.

OZVĚNA

Nevidím. Nevidím.

VELKÝ JARDA

Tak vidíte mě nebo ne?

OZVĚNA

Nebo ne. Nebo ne.

VELKÝ JARDA

Já jsem nešťastnej!

OZVĚNA

Šťastnej! Šťastnej!

VELKÝ JARDA

Mě se tady nelíbí!

OZVĚNA

Líbí! Líbí!

VELKÝ JARDA

Poslyšte, nejste vy ozvěna?

OZVĚNA

No konečně. Konečně.

VELKÝ JARDA

Jedna.

OZVĚNA

Jedna. Jedna.

VELKÝ JARDA

Dvě.

OZVĚNA

Dvě. Dvě.

VELKÝ JARDA

Tři.

OZVĚNA

Tři. Tři.

VELKÝ JARDA

Jedna plus jedna.

OZVĚNA

Dvě. Dvě.

VELKÝ JARDA

Sedm plus tři..

OZVĚNA

Deset. Deset.

VELKÝ JARDA

6789785 krát 5435098!

OZVĚNA

Tu du dum tum! *Zhroutí se.*

VELKÝ JARDA

A je klid.

Scéna opět výrazně zavibruje. Rachot.

Objeví se Žoužala a vyzvrací kus modrého kořenu.

ŽOUŽALA

Auvajs! Co to tady je za modrý kořeny?

VELKÝ JARDA

Jé, pane Žížel!

ŽOUŽALA

Žoužala. Co tady stojíš? Už's měl bejt dávno na břehu

Žlutýho moře.

VELKEJ JARDA

Já nemůžu z toho lesa ven. Jsem jako v kleci.

ŽOUŽALA

Tak moment. Já to k tobě vezmu spodem. Fajn.

Žoužala se vynoří vedle Jardy. Jarda zmizí v žoužalí noře.

ŽOUŽALA

Pojď za mnou. Seš za mnou?

Žoužala se vynoří vedle lesa.

VELKEJ JARDA

Jo.

ŽOUŽALA

Kde seš, mrkvajzníče?

VELKEJ JARDA

Tady dole. Nemůžu tam ani zpátky.

Žoužala Jardu podleze a prudce ho vyrazí ven z díry, takže Jarda přeletí scénu vstříc svému osudu. Žoužala mu zamává.

ŽOUŽALA

Hele, ty modrý kořeny nechutnaj špatně.

Modrý les je za kořeny stažen dolů.

Na jeho místě se opět objevuje točící se Malej Jarda.

MUČENÍ TOČENÍ 2

Před scénou se shromáždí všichni členové doprovodné skupiny a pějí:

MUČENÍ

Mrkvajzník se točí,

děs mu kouká z očí.

Gizela točí Malým Jardou, který se objevuje a mizí za scénou.

GIZELA

Tak řekni mi už konečně, kde je ten modrej drahokamen!

MALEJ JARDA

Hmhmhmhm!

GIZELA

No dobře, sundám ti roubík, ale pak mi to řekneš! Tak mluv!

MALEJ JARDA

Neřeknu!

GISELA

A cos to povídal před chvilkou?

MALEJ JARDA

Že si připadám jako vrtule.

GIZELA

Jak chceš, teď ti uchramstnu jeden mrkvajz!

Jak řekne, tak učiní.

MALEJ JARDA

Au, au, au!!!

GIZELA

Bolí? A bude ještě víc. Kde je modrej drahokamen???

Mluv!!! Kde je modrej drahokamen?

MALEJ JARDA

Nikdy se to nedozvíš! K čemu by tobě takový modrý drahokamen vůbec byl?

GIZELA

Je to kouzelný drahokamen! S jeho pomocí se stanu

krásnou a bohatou princeznou. Všichni mě budou muset poslouchat a budu žrát děti a medvídky a brambory a všichni budou dělat co já řeknu! Každý den budu mít k snídani pytlík želatinových medvídků, k obědu kyblík želatinových medvídků a k večeři... Řekni mi, kde je modrej drahokamen, nebo tě sním!

MALEJ JARDA

Já nejsem želatinovej medvídek.

GIZELA

To nejseš, ale třeba chutnáš stejně.

ŽLUTÉ MOŘE

Inspirací přebujelá dvojka opět hude:

ŽLUTÉ MOŘE

Po lese a krušné hoře
čeká na nás Žluté moře.

Velkej Jarda doputuje až k žlutému moři.

Sedí na břehu, do vody se mu moc nechce. Náhle se objeví velryba skvrnitá a poměrně nenápadně se přibližuje, takže je čím dál větší, až je najednou největší. Struny zadrnkou Vltavu. Smyčec zahude Čelisti.

VELKEJ JARDA

Jé, zlatá rybka!!!

A nějaká veliká.

Fuj, a co to má za fleky? Asi neštovice!

Jé, dobrý den, paní velrybová!

RYBA

Co chceš, planktone?

VELKEJ JARDA

Zlatá rybko, splň mi, prosím, tři přání.

RYBA

Já nejsem žádná zlatá rybka. Já jsem velryba skvrnitá a žádný tři přání ti nesplním. A navíc: zlatý rybky já žeru!

VELKEJ JARDA

Já musím zachránit Malého Jardu ze spárů Zelený Gize-ly jako zelí kyselý.

RYBA

Ehm. To ovšem mění situaci. Ta Gizela je pěkná potvo-
ra, prohání se tady na tý své Gizelodi a dělá vlny. Na-
skoč si a pevně se drž!

Jarda vyskočí velrybě na hřbet a brázdí Žluté moře.

FINAL CONFRONTATION

Honička. Jarda jede na velrybě.

*Gizela brázdí žluté moře na své lodi. Uvidí velrybu a začne zbě-
sile pádlovat pozpátku. Chvilí se honí po moři a po divadle.*

VELKEJ JARDA

Támhle je!!! Za ní!!!

VELKEJ JARDA

Pust' malýho Jardu!

GISELA

Nikdy! Anebo až mi dáš modrej drahokamen!

VELKEJ JARDA

Tak jo, ale pěkně z pracky do ruky.

GIZELA

Tak ukaž.

*Dojde k výměně z ruky do ruky. Mrkvajzníci si padnou
do náruče. I Gizela je šťastná.*

MALEJ JARDA

Jardo, jak jsi mě našel?

VELKEJ JARDA

Poradil mi pan Žížel. Přelezl jsem Ledovou horu, prošel
jsem Modrej les, přeplaval jsem Žlutý moře...

Gizela se ukájí nad drahokamenem.

GIZELA

Konečně ze mě bude princezna!!!

Gizela zaklíná modrý drahokamen.

Tak, už je ze mě princezna???

VELKEJ JARDA

Asi to nefunguje.

MALEJ JARDA

Nebo neznáte zaklínadlo.

GIZELA

Zaklínadlo?

VELKEJ JARDA

Něco jako Sezame, otevři se.

GIZELA

Sezame, otevři se!

MALEJ JARDA

Nebo jako Hrnečku, vař.

GIZELA

Hrnečku... To je nějaký divný.

MALEJ JARDA

Zaklínadel je celá spousta.

*Naklání se nad drahokamen a chrlí na něj různá divná
slova.*

MALEJ JARDA

Třeba je to úplně jinej modrej drahokamen.

VELKEJ JARDA

Třeba je falešnej. No nic. Jardo, my půjdem.

GIZELA

Jé, já už vím. Já jsem zapomněla...

*Gizela vytáhne baterky a vloží je do drahokamenu. Ten
se rozzáří a pohasne, rozzáří a pohasne, rozzáří a po-
hasne, a pokaždé, když se znovu rozzáří, má někdo další*

na hlavě princeznovskou korunku. Jardové jsou z toho pať.

GIZELA

Tak už jsem princezna???

MALEJ JARDA

No jo, vážně... Jé, Jardo, a ty jseš taky princezna!

VELKEJ JARDA

A ty taky, Jardo!!!

VŠICHNI

My jsme všichni princezna!

Všichni poskakují a tančí štěstím.

GIZELA

A já jsem se rozhodla, že budu hodná princezna! Že už nebudu žrát malé děti, ani malé medvídky, ani želatinové medvídky, ani mrkvajzníky, a dokonce ani brambory. Hm. Želatinový medvídky si asi občas dám.

Jardové dovádějí s míčem. Chvilku honí míč, chvilku hodní míč je.

MALEJ JARDA

A my půjdeme domů a uděláme si palačinky.

VELKEJ JARDA

Moc dobrej nápad, Jardo!

GIZELA

Jé, já půjdu s váma.

ŽOUŽALA

Tak co, jak to dopadlo?

MALEJ JARDA

Jé, Jardo, pomoc! Tady je nějaká obrovská žízalá!!!

ŽOUŽALA

Žoužala!

Všichni herci vyběhnou ven i s loutkami a zpívají závěrečný song:

ZÁVĚREČNÝ SONG

My jsme všichni princezna,
překrásná a líbezná.

KONEC

**DRAMATURGICKÝ
POZORNÍK**

AUGUST STRINDBERG

VĚŘITELÉ

TRAGIKOMEDIE

Překlad: František Fröhlich ze švédského originálu (Fordringsägare) vydaného nakladatelstvím Almqvist & Wiksell, Stockholm 1981.

Osoby: 3 ženy (Tekla, spisovatelka, cca 35-40 let + 2 dámy – němé role) + 3 muži (Adolf, manžel Tekly, malíř, cca 35 let + Gustav, bývalý muž Tekly, učitel cestující pod pseudonymem, cca 45-50 let + Číšník).

Místo děje: Hotelový pokoj v lázeňském městečku.

Dílem náhoda, dílem záměr přivádí Gustava, bývalého manžela Tekly, do bezprostřední blízkosti své někdejší ženy a jejího nového muže Augusta, kteří pobývají na letním bytě v lázeňském městečku. Gustav nalézá Adolfa v zuboženém psychofyzickém stavu, způsobeném nemocí a konfliktem se svou milovanou ženou. Tekla odjela za svými zájmy, zanechavši Adolfa na týden samotného. Adolf nikdy prvního muže své ženy neviděl. Gustav je pro něj cizím člověkem, přítelem, díky němuž se částečně zotavil a znovu „postavil na nohy“. A tak bez zábran, téměř psychoterapeuticky, svěřuje Gustavovi nejniternejší myšlenky a city, které chová ke své ženě Tekle. Gustav pod rouškou pomoci příteli využívá situace, aby zjistil, jaký je vztah mezi Augustem a Teklou.

Gustav: *Mno – z toho, co jsi mi pověděl o sobě i o své ženě, jsem si udělal dost přesný obrázek, abych si dovedl dát dohromady, jak to probíhalo. Schválně, poslouchej a uvidíš. (Nezúčastněně, skoro žertovně.) Manžel odjel na studijní cestu a ona zůstala sama. Prvních pár dní jí bylo příjemné, že je volná, ale pak se dostavila prázdnota – představuju si totiž, že měla strašně prázdny pocit, když žila čtrnáct dní sama. Pak přijde on a vakuum se pomaloučku začne zaplňovat. Ve srovnání začíná ten nepřítomný blednout, z toho prostého důvodu, že je daleko – znáš to, čtverec vzdálenosti. – Jenže, když oba pocítí, že se v nich probouzí vášeň, tak zneklidní, mají strach sami ze sebe, ze svého svědomí, no a taky z něho. Hledají nějakou ochranu a vlezou si za fíkový list, hrajou si na bratříčka a sestřičku, a čím jsou jejich city tělesnější, tím víc si je oponentují jako duchovní.*

Adolf: *Na bratříčka a sestřičku? Jak to víš?*

Gustav: *Uhodl jsem to. Děti si obyčejně hrajou na tatínka a na maminku, a když vyrostou, hrajou si na bratříčka a sestřičku – aby utajily, co se má utajit. – A pak si slíbí cudnost – a pak si začnou hrát na schovávanou, až se ocitnou v nějakém temném koutku a jsou si jisti, že je tam nikdo*

nevidí. (S hranou přísností.) Ale oba dobře cítí, že JEDEN člověk je tou tmou vidí – a leknou se – a v tom úleku je začne postava toho nepřítomného strašit – bere na sebe tvar a rozměr – proměňuje se a stává se z něho můra, budí je z jejich milostného spánku, věřitel, klepe na dveře, a oni vidí jeho černou ruku mezi svýma, když spolu snídají, slyší jeho nepříjemný hlas v tichu noci, které by jinak měl rušit jenom tep jejich srdcí. Nebrání jim, aby se dostali, ale ruší jejich štěstí. Oba cítí, jak jeho neviditelná moc jejich štěstí ruší, pak spolu nakonec uprchnou – ale marně prchají před vzpomínkou, protože je pronásleduje, před dluhem, který za sebou nechali, jsou vyděšení, co tomu řeknou ostatní, nemají dost síly, aby unesli svou vinu, a tak se musí z pastvy přivléct obětní beránek a zaříznout! Byli náramně svobodomyslní, ale tolik odvahy neměli, aby šli za ním, stoupli si před něho a řekli: my se milujeme! – No nic, byli zbabělí, a proto bylo nutno tyрана zavraždit. Mám pravdu?

Adolf: Ano. Ale zapomínáš, že ona mě vychovala, dala mi nové myšlenky...

Gustav: Kdepak, nezapomínám. Ale řekni mi, jak je možné, že nedokázala vychovat svobodomyslného člověka taky z toho druhého?

Adolf: To byl přece blbec.

Gustav: Vidiš, pravda, on to byl blbec. Jenomže to je takový dost mlhavý pojem, a podle jejího románu spočívala jeho blbost především v tom, že nerozuměl jí. Nezlob se, ale je tvoje žena opravdu tak hlubokomyslná? Já jsem v jejích spisech žádné hloubky nenašel.

Adolf: Já taky ne. – A musím přiznat, že i já ji dost těžko chápu. Jako by ty mechanismy v jejím a mém mozku do sebe těmi ozubenými kolečky ne a ne zapadnout, jako by se mi v hlavě něco rozbilo, když se musím snažit, abych ji porozuměl.

Gustav: Nebudeš ty nakonec taky blbec?

Adolf: To ne, to bych neřekl. A skoro pokaždé si říkám, že ona nemá pravdu. – No, přečti si například tadyhle ten dopis od ní, dneska jsem ho dostal. (Z náprsní tašky vyndá dopis.)

Gustav: (ho zběžně pročítá) Hm. To písmo mi připadá povědomé.

Adolf: Takové jako skoro mužské?

Gustav: Ano, tedy aspoň jednoho znám, a ten má dost podobné. – Tituluje tě „bratříčku“. Tak vy tu komedii hrajete ještě pořád, sami před sebou! – Fíkové listy visí pořád na stejném místě, i když už zvadly. – Ty jí neříkáš prostě „ty“?

Adolf: Ne, mám pocit, že by se tím ztratila veškerá úcta.

Gustav: A ták, to ona si říká „sestřička“ proto, aby v tobě vyvolala úctu?

Adolf: Já k ní chci chovat větší úctu než sám k sobě, chci, aby ona byla moje lepší já.

Gustav: To ne, buď sám svoje lepší já; i když je pravda, že je to asi poněkud pohodlnější, než nechat to na někom jiném. To chceš stát níž než tvoje žena?

Adolf: Ano, to chci! Dělá mi dobře být vždycky trošku horší než ona. Tak třeba jsem ji naučil plavat, a teď mě docela

baví, když se vytahuje, že má lepší styl a větší vytrvalost. Nejdřív jsem dělal, že jsem slabší a bojácný, abych jí dodal odvalu, a pak, ani nevím, jak se to stalo, jednoho krásného dne jsem byl slabší a bojácnější. Připadalo mi, že mě opravdu nadobro připravila o odvalu.

Gustav: Naučil jsi ji ještě něco?

Adolf: Ano – ale to je tedy jenom mezi námi – naučil jsem ji pravopis, ten totiž taky neuměla. A teď poslouchej: když na sebe vzala rodinnou korespondenci, přestal jsem já psát, a představ si – teď za ty roku z nedostatku cviku už sám taky sem tam dělám gramatické chyby. A myslíš si, že si pamatuje, že jsem ji to všechno nejdřív naučil já? Ani nápad! Teď jsem pochopitelně ten blbec já!

Gustav: A ták, ty už jsi tedy blbec, podívejme se.

Adolf: Žertem, pochopitelně.

Gustav: Jak jinak! Ale vždyť tohleto je lidožroutství! Znáš to přece: divoši žerou své nepřátele, aby do sebe dostali jejich vynikající vlastnosti. – Sežrala ti duši, tahle žena. Odvalu, vědomosti...

Adolf: A sebevědomí! To já jsem ji nabádal, aby napsala svou první knihu...

Gustav: (udělá grimasu) Táak?

Adolf: To já jsem ji vychvaloval, i když jsem si myslel, že nestojí za nic. – To já jsem ji uvedl do literárních kruhů, aby tam mohla sít med z těch nejkrásnějších rostlin, to já jsem jí, díky svým osobním stykům, držel kritiku od těla, to já jsem foukal do ohně jejího sebevědomí, tak dlouho jsem foukal, až mně samotnému došel dech. Jenom jsem dával, dával, dával – až už mně samotnému nic nezbylo! Víš – teď už ti povím všechno – víš, napadá mě teď – a duše je tak podivuhodná – když ji moje umělecké úspěchy začaly jakoby zastiňovat – a její jméno – snažil jsem se dodat jí odvalu a dělal jsem ze sebe maličkého chudáčka a tvářil jsem se, že moje umění stojí hluboko pod jejím. Tak dlouho jsem vykládal, jak bezvýznamnou roli hraje malířství, tak dlouho jsem vykládal a vymýšlel si takových důvodů, až jsem najednou jednoho krásného dne byl sám přesvědčen, že je naprosto nicotné, a tak to celé byl jen domeček z karet, a tobě stačilo přijít a fouknout.

Gustav: Nezlob se, že ti to připomínám, ale na začátku našeho rozhovoru jsi tvrdil, že si v životě od tebe nic nebere.

Adolf: Teď už opravdu ne. Protože už není co!

Gustav: Had se nažral a teď zvrací.

August se postupně ocitá v Gustavově moci. Podlehne názoru, že by měl nechat malování a věnovat se sochařství. Přistoupí na Gustavovu diagnózu, že má příznaky padoucnice, a spolu s tím na nutnost půlroční naprosté pohlavní zdrženlivosti. Utvrdí se v tom, že Tekla koketuje a navazuje známosti s mladšími muži atd. Nakonec Gustav dosáhne toho, že August navzdory zvyklosti nepůjde do přístavu naproti své ženě, která má právě přijet, ale zůstane doma a bude k ní protivný, aby se ukázalo, zda nebyla Tekla Augustovi nevěrná. (**Gustav:** Jestli má čisté svědomí, tak se na tebe snese bouřka... ; jestli se provinila, tak se s tebou bude mazlit.) August souhlasí, ba dokonce si přeje, aby Gustav vše sledoval z vedlejšího pokoje. **Gustav:**

Takže tohle místo obsadím a budu vše pozorovat a ty zatím budeš tady hrát. Až dohraješ, vyměníme si role: já vejdu do klece a budu s hadem pracovat... Pak se sejdem v parku a porovnáme si výsledky. “ Dříve než Gustav Augusta opustí, přiměje jej k roztrhání Tekliny fotografie.

Tekla vejde, jde rovnou k Augustovi a políbí jej, chová se mile, otevřeně, vesele a podmanivě. August zprvu kapituluje, postupně se ale ujímá nastrojené role. Ve vypjatých dialogích partneři odkryjí zraňující místa svého vztahu a vysloví dosud nevyslovené.

Adolf: *Pro muže milovat znamená dávat; pro ženu milovat znamená brát! A já jsem ti dával, dával, dával!*

Tekla: *Ach. Tys mi toho tak dal!*

Adolf: *Všecko!*

Tekla: *Toho asi tak bylo! A i kdyby, tak co, přijímala jsem to. To mi teď chceš za ty svoje dárčky předkládat účty? A kdy jsem to přijímala, tak jsem tím dokazovala, že tě miluju. Žena přijímá dary jen od svého milence.*

Adolf: *Milence, ano! Teď jsi řekla pravdu. Byl jsem tvůj milenec, a nikdy ne tvůj muž.*

Tekla: *To je snad mnohem příjemnější, aspoň mi nemusíš dělat zástěrku. – Ale jestli ti tohle postavení nejde pod nos, dostaneš výpověď, protože manžela já nechci!*

Adolf: *Ne, taky jsem si všiml. Protože poslední dobou, když jsem viděl, že se ode mě chceš odkrást jako zloděj a že vyhledáváš svoje vlastní kruhy, kde bys mohla oslňovat mým peřím a zářit mými šperky, chtěl jsem ti připomenout tvůj dluh, tvou vinu. A rázem jsem se proměnil v nepříjemného věřitele, co ho člověk chce mít co nejdál od těla. Chtěla jsi škrtnout dlužní úpis, a abys dluh u mě nezvětšovala, přestala jsi brát z mé pokladny a šla jsi za jinými. Bez vlastního přičinění se ze mě stal tvůj muž, a tys mě začala nenávidět. Ale teď budu tvůj manžel, ať se ti to líbí, nebo ne, když nesmím být tvůj milenec.*

Tekla: *(hravě) Ale no tak, neplácej nesmysly, ty můj blbečku malej.*

Adolf: *Poslyš, tohle je nebezpečné, myslet si, že až na tebe jsou všichni ostatní blbci.*

Tekla: *Může být, jenže to si tak trochu myslí každý.*

Adolf: *A já začínám mít takové podezření, že on – ten tvůj bývalý muž – možná nebyl tak úplný blbec.*

Tekla: *Panebože, ty s ním snad ještě nakonec začínáš cítit!*

Adolf: *Skoro ano.*

Tekla: *To se podívejme. – Nechtěl ty by ses s ním nakonec ještě seznámit, abys mu mohl vylít srdce! To by tedy byl obrázek za všechny drobné! – Dokonce i mě to k němu začíná tak trochu táhnout. Už mě přestává bavit dělat opatrovnici dětí. On byl aspoň muž, i když měl ovšem tu vadu, že můj.*

Celá sekvence vrcholí Adolfovým monologem – účtováním věřitele a poté jeho upadnutím do bezvědomí. Dohrou je Teklino „vítězství“ spočívající v Adolfově omluvě a prosazení záměru jít na večírek namísto odjezdu domů, který si přál Adolf. Adolf odejde a Tekla zůstane sama. Vzápětí vejde Gustav. Dialog Tekly a Gustava je plný laskavosti, porozumění, ba dokonce vzájemného

omlouvání a něžností. Na to hlukem reaguje August z vedlejšího pokoje. Gustav obejmě Teklu a navrhuje, aby se „pořádně rozloučili“. Během Gustavova milostně laděného návrhu jsou přistiženi v oběti dvěma dámami v cestovním, které bezděčně nahlédnou do pokoje. Tekla se Gustavovi vytrhne, ale na naléhání souhlasí se schůzkou. Rámus z vedlejší místnosti a další indicie, kterých se Tekle dostalo od příchodu do pokoje, nechaly Tekle prohlédnout, že se oba muži setkali za její nepřítomnosti, že Gustav přišel s darebáckým plánem zničit její štěstí. Gustav nepokrytě přizná: „Přišel jsem si vzít, co jsi ukradla, ne co jsi dostala darem. Ukradlas mi mou čest, a tu jsem mohl získat nazpět jen tak, že tobě vezmu tvou.“ Na to zavolá číšníka, aby jej požádal o účet, neboť odjíždí.

Tekla: *Bez usmíření?*

Gustav: *Usmíření! Ty říkáš takových slov, která ztratila význam. Smířit se? To bychom snad měli žít ve třech nebo co? Ty by ses chtěla smířit, a to tak, že bys všechno napravila a všechny odškodnila. Jenže to nemůžeš! Ty jsi jen brala, ale co jsi brala, to jsi pozřela, takže už to nemůžeš vrátit. – Snad budeš spokojená, když to povím takhle: odpusť mi, že ses mi rozdrásala srdce! Odpusť mi, že jsem sedm let po každý všední den byl svým žákům pro smích! Odpusť mi, že jsem tě vysvobodil z rodičovského útlatku, že jsem tě zbavil tyranie nevědomosti a pověry, že jsem ti dal vládu nad svým domem, že jsem ti daroval postavení a přátele, že jsem z tebe udělal ženu, když jsi nebyla nic než dítě! Odpusť mi, jakož i já odpouštím tobě. – Já teď беру svůj dlužní úpis a škrtnám ho. A ty si teď vyříd' svoje účty tam s tím druhým.*

Tekla: *Co jsi s ním udělal? Začínám mít podezření, že něco – strašného!*

Gustav: *S tím! – Miluješ ho ještě?*

Tekla: *Ano!*

Gustav: *A před chvílí mě! Byla to pravda?*

Tekla: *Byla to pravda.*

Gustav: *Víš tedy, co jsi?*

Tekla: *Opovrhujete mnou?*

Gustav: *Lituju tě. Je to vlastnost – prosím, neříkám chyba, ale vlastnost – která je nevýhodná svými důsledky. Chudinko Teklo! – Já nevím, ale mám pocit, že je mi to skoro líto, i když jsem nevinný – jako ty. Ale možná že ti prospěje, když pocítíš, co jsem tenkrát cítil já. – Víš, kde je tvůj muž?*

Tekla: *Myslím, že už to vím. – Je tady v tom pokoji vedle. A všechno to slyšel! A všechno to viděl! A kdo uvidí svou sudičku, ten zemře!*

V tom se objeví ve dveřích Adolf, mrtvolně bledý, s krvavým šrámem na jedné tváři, se strnulýma, bezvýraznýma očima a pěnou kolem úst. Tekla se vrhá s otevřenou náručí k Adolfovi. Ten se zhroutl ve dveřích. Tekla se vrhne na Adolfovo tělo, hladí ho a prosí o odpuštění. Hru uzavírá Gustavova replika: „Ona ho miluje!“

Jednoaktovou hru *Věřitelé* (Fordringsägare) napsal Strindberg bezprostředně po *Slečně Julii* v srpnu 1888. Zásady vyložené v předmluvě ke *Slečně Julii* (viz AS 2/2005) uplatnil Strindberg plně i ve své následné hře. Tematicky

souvisejí *Věřitelé* úzce s *Bláznovou obhajobou* a navazují na ni, stejně jako ve *Slečně Julii* se zde vynořuje téma sugesce, pro Strindbergovu manželku Siri to mělo být čtvrté varovné drama (takto to dopadne, když si vezmeš někoho jiného). Žánrové označení „truchlohra“ změnil Strindberg později na „tragikomedie“. *Věřitelé* vyšli poprvé tiskem v dánském překladu Nathalie Larsenové v únoru 1889, švédsky až v březnu 1890 v prvním čísle Strindbergova *Tištěného a netištěného* (Tryckt och otryckt). Také první scénické provedení se odehrálo v Dánsku, a to 9. března 1889 v kodaňském divadle Dagmar, které si k tomu účelu pronajalo „Strindbergovo experimentální divadlo“. První švédské nastudování následovalo až o rok později, 25. března 1890 ve Švédském divadle ve Stockholmu. Na českém jevišti se *Věřitelé* objevili poprvé 4. listopadu 1919. V režii Jana Bora je uvedlo Švandovo divadlo v Praze v překladu V. Vydry a B. Wanglové spolu s *Hrou s ohněm* a *Samumem*. V Borově vlastním překladu i režii pak *Věřitele* uvedlo spolu s *Hrou s ohněm* Městské divadlo na Vinohradech 23. listopadu 1925, a byl to večer s hvězdným obsazením: Hugo Haas, Míla Pašová, Olga Scheinpflugová, František Smolík a Zdeněk Štěpánek.

Text uvedené hry vyšel knižně, vydal jej Divadelní ústav Praha v roce 2000 v souborném vydání her Augusta Strindberga nazvaném *Hry I*. Lze jej objednat na adrese: Divadelní ústav, knihkupectví Prospero, Celetná 17, 110 00 Praha 1, tel./fax: 224 809 156, e-mail: prospero@divadlo.cz, <http://www.divadlo.cz/prospero>. Cena 330,- Kč.

*Dramaturgický pozorník připravil
a s použitím Poznámky ke vzniku hry
a její inscenační historii
od Františka Fröhliche
napsal Milan Strotzer*

AUGUST STRINDBERG

TA SILNĚJŠÍ

Překlad: František Fröhlich ze švédského originálu (Den Starkare) vydaného nakladatelstvím Almqvist & Wiksell, Stockholm 1981.

Osoby: 3 ženy (Paní X, herečka, vdaná, cca 30 let + Slečna Y, herečka, neprovdaná, cca 30 let + Číšnice – nemá role).

Místo děje: Kout v dámské kavárně.

Je Štědrý den. V kavárně sedí osaměle u polovypité sklenice piva herečka Slečna Y. Přichází herečka Paní X a přisedne, aby při šálku čokolády vedla monolog ke své bývalé kolegyni a také někdejší snoubence jejího muže Amélii, kterou nepřipustí k jedinému slovu. Brilantně napsaný monolog pro jednu herečku a nemá, ne však jedno-

duchá role pro druhou herečku jsou položenou otázkou po lidském štěstí a dvojakosti pohledu na to, kdo „vyhrál“, kdo je silnější. Zda Paní X, která odloudila Slečně Y snoubence, za nějž se provdala a má s ním děti. Nebo zda Slečna Y, která vtiskla svému bývalému partnerovi ze své osobnosti atributy, jež se projektují v jeho bytí a potažmo i v životě jeho manželky Paní X.

Na ukázkou jedna z replik Paní X z expozice: „*Něco ti povím, Amélie. Víš, já už si teď myslím, že bys bývala udělala líp, kdyby sis ho přece jen udržela. Pamatuješ si přece, že já jsem byla první, kdo ti řekl, odpusť mu. Vzpomínáš si? – No, tak teď jsi mohla být vdaná a mohlas mít rodinu. Pamatuješ, o minulých Vánocích, jak ohromně se ti líbilo na venkově u snoubencových rodičů, jak jsi do nebe vynášela rodinné štěstí, jak jsi měla sto chutí nechat divadla? – Kdepak, Amélie, děvenko moje, nad rodinu není – tedy hned po divadle – a děti, víš – no, to ty si nedovedeš představit.*“

Jelikož bylo obtížné prosadit *Slečnu Julii* a *Věřitele* v existujících divadlech, rozhodl se Strindberg ke sklonku roku 1888, že začne psát hry pro divadlo zájezdové: minimální obsazení a téměř nulová výprava jim měla usnadnit cestu na jeviště. Pařížské Théâtre Libre přišlo s novinkou, která se Strindbergovi k tomu účelu hodila: tak zvané „quarts d’heure“ neboli čtvrt hodinovky. Poslední týden v prosinci 1888 napsal *Tu silnější*, krátký obraz „souboje mozků“ (jako předchozí *Věřitele* a *Pária*). Monolog se zajímavou němou rolí byl určen pro Strindbergovu ženu Siri.

Na otázku, již klade titul Strindbergovy hříčky, není jednoznačná odpověď. Inscenační tradice se kloní většinou k tomu, že silnější je manželka, Paní X. Není však vyloučen ani opačný pohled, nebo dokonce třetí možnost, že totiž obě ženy pochybují, která z nich je ta vyvolená, a tedy silnější.

Ta silnější byla poprvé jevištně provedena 9. března 1889 v kodaňském divadle Dagmar (jako závěr večera po *Věřitelích* a *Páriovi*). Švédská premiéra se uskutečnila 16. března 1889 v Malmö. V prvním českém provedení 13. září 1920 (překlad J. Ščerbinský, režie K. Dostal) doprovodila „*Silnější*“ *Slečnu Julii* v Městském divadle na Vinohradech v Praze, tamtéž pak byla uvedena pod týmž názvem v překladu Karla Vettera a v režii Hany Vetterové 14. října 1925 spolu se *Samumem* a *Slečnou Julií*.

Text uvedené hry vyšel knižně, vydal jej Divadelní ústav Praha v roce 2000 v souborném vydání her Augusta Strindberga nazvaném *Hry I*. Lze jej objednat na adrese: Divadelní ústav, knihkupectví Prospero, Celetná 17, 110 00 Praha 1, tel./fax: 224 809 156, e-mail: prospero@divadlo.cz, <http://www.divadlo.cz/prospero>. Cena 330,- Kč.

*Dramaturgický pozorník připravil
a s použitím Poznámky ke vzniku hry
od Františka Fröhliche
napsal Milan Strotzer*